

**FAIR PLAY W SPORCIE I W EDUKACJI
DZIECI I MŁODZIEŻY SZKOLNEJ**

Pojęcie „Fair play” po raz pierwszy zostało użyte przez Williama Szekspira w dramacie „Król Jan” w 1555 roku. J.F. Cooper w 1823 roku powiedział „fair play jest drogim kamieniem w koronie ludzkiej etyki”.

M. Remy stwierdził, że fair play jest to „lojalność w zawodach sportowych” (1969 rok). Rozsjanie fair play nazywają „grą honorową”. „Słownik wyrazów obcych” (PIW, Warszawa 1961 r.) określa fair play jako „uczciwą grę”, współubieganie się przy zachowaniu równych szans”. W. Kopalński w „Słowniku wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych” (Wiedza Powszechna, Warszawa 1968) podaje, że jest to „honorowa, zgodna z zasadami, lojalna, uczciwa gra (zwłaszcza w sporcie); traktowanie bezstronne; sprawiedliwość”, a „Słownik języka polskiego” (PWN, W-wa 1978 r.) „zgodna z zasadami, uczciwa, honorowa, lojalna gra lub walka”.

Czym jest, zatem fair play? Uczciwością? Szczerością? Lojalnością? Czy wyraża się tylko w poszanowaniu przeciwnika, przestrzeganiu reguł gry, honorowym podejściem do walki? Czy fair play to piękny gest, szlachetna postawa, panowanie nad złymi emocjami? Fair play zawiera się w tym wszystkim, ale należy wymienić tu także inne jego synonimy, jak: etyka, moralność, dżentelmeńskość, rycerskość.

Postępować fair, znaczy:

1. Pragnąć szczerze, aby przeciwnik walczył na zasadzie równych szans:
  - nie korzystać z okoliczności, które odbierają rywalowi w sposób przez niego niezawiniony, szanse zwycięstwa;
  - nie pozwolić, aby na rezultat spotkania w sposób istotny wpłynął defekt sprzętu lub kontuzja, które mogą być naprawione lub których ujemne skutki mogą być złagodzone;
  - starać się zmniejszyć ujemne skutki losu, której ofiarą padł przeciwnik.
2. Być skrupulatnym do ostateczności w posługiwaniu się środkami zmierzającymi do osiągnięcia zwycięstwa:
  - nie posługiwać się środkami, które chociaż nie są wyraźnie zabronione, niemniej nie przewidziane regulaminem i stwarzają oczywistą nierównowagę szans;
  - rezygnować dobrowolnie z pewnych korzyści jakie może przynieść zbyt ściśle stosowanie przepisów;
  - przyjmować wszystkie nieprzychylnie decyzje sędziów, ale też współpracować stale z sędzią i w pewnych przypadkach starać się taktownie i dyskretnie wpłynąć na zmianę takich decyzji, co do których jest się pewnym, że niesłusznie kogoś faworyzują.

Fair play jest zatem stałą i jednoznaczną rezygnacją ze zwycięstwa za wszelką cenę. Jest to, więc postawa wynikająca z wymagań moralnych wobec samego siebie, ponieważ jej źródłem jest wewnętrzne przekonanie, że zwycięstwo osiągnięte w wyniku oszustwa, błędu sędziego lub dużej niesprawiedliwości, nie stanowi prawdziwej wygranej.

Jest to w gruncie rzeczy poszanowanie praw niepisanych.

Charakter fair play:

- a) Fair play może mieć charakter indywidualny lub zespołowy.
- b) Gest fair-play może zaistnieć przed, w czasie, a nawet po zawodach. W zasadzie pożądane byłoby, aby postępowanie owo zdarzyło się przedtem zanim znany jest końcowy wynik zawodów. I tak się zresztą dzieje w rzeczywistości, ponieważ gest fair play w większości przypadków, może przyczynić się do zmiany wyników i właśnie, dlatego zasługuje na specjalne uznanie. Postępowanie to może nastąpić również po zakończeniu zawodów, np. jeśli pokonana drużyna weźmie w obronę sędziego.
- c) Zarówno zawodowiec, jak i amator może postępować fair.
- d) Poziom sportowy partnerów powinien być porównywalny. Jeżeli jeden z partnerów jest dużo silniejszy lub dużo słabszy, wartość moralna postępowania fair traci przykładowe znaczenie. Jeżeli bowiem przewaga jednego z partnerów jest zbyt wielka, może on sobie bez zbytniego ryzyka pozwolić na gest wobec słabszego. W przypadku, jeśli gestu dokona słabszy zawodnik, przyjdzie mu to jeszcze łatwiej, ponieważ jest przeświadczony o swojej niższości.
- e) Sportowiec, który zawsze przestrzega pisanych praw, może w pewnych okolicznościach być uznanym za postępującego fair.

Przestrzeganie praw pisanych jest warunkiem niezbędnym, ale nie wystarczającym do uznania jako postępowanie fair. Dokładne podporządkowanie się regulaminowi jest, bowiem podstawowym obowiązkiem zawodnika.

Fair play, pojęcie moralne, zawiera w sobie zarówno szacunek dla przeciwnika, jak i poszanowanie dla samego siebie. Wynika to, bowiem z konfrontacji moralnej z samym sobą w ramach konfrontacji z przeciwnikiem.

Kryteria oceny fair play:

- 1) Zawodnicy niekoniecznie muszą reprezentować wysoki poziom. W przeciwnym wypadku oznaczałoby to niesłusznie, że tylko mistrzowie mogą postępować fair. Należy wziąć pod uwagę znaczenie zwycięstwa dla tych sportowców, którzy o nie walczą. Wola wygrania może się objawiać z jednakową intensywnością, niezależnie od reprezentowanego poziomu (lokalnego, narodowego, międzynarodowego). Wartość moralna postępowania fair pozostaje zawsze ta sama.

- 2) Wartość przykładowa fair play w wykonaniu mistrza jest jednak większa z uwagi na jego prestiż.
- 3) Fair play w wykonaniu zawodnika, który ostatecznie odniósł porażkę na mniejsze znaczenie, niż fair play zawodnika, który zwyciężył.
- 4) Fair play wykonany w odniesieniu do zawodnika niełojalnego lub brutalnego ma większą wartość niż w odniesieniu do przeciwnika, który zachowuje się zupełnie poprawnie. Trzeba, bowiem mieć szczególnie mocny charakter, aby znieść wszystkie złośliwości ze strony przeciwnika i być jeszcze zdolnym do postępowania fair w odpowiednim momencie. Łatwiej zdobyć się na taki gest temu, kto ma poprawnego przeciwnika, stwarzającego przychylny klimat.
- 5) Jednakowo należy oceniać fair play indywidualną i zespołową, w której partnerzy rozliczają się przed sobą. Postępując fair może on pociągnąć swoim przykładem innych członków zespołu. Przez współdziałanie każdy z członków drużyny może mieć dodatni wpływ na innych. Zawodnik w sporcie indywidualnym jest pozostawiony swemu losowi.
- 6) Fair play w dyscyplinie, która ze względu na swój charakter zakłada kontakt, zetknięcie się przeciwników (boks, rugby, zapasy, piłka nożna, itp.), nie powinien być oceniany wyżej niż w dyscyplinie, w której zawodnicy zachowują między sobą dystans (tenis, narciarstwo, itp.).
- 7) Wartość fair play ocenia się według tego, ile on „kosztował” jego autora. Jest to zasadnicze kryterium oceny. Uwzględnia ono wszystkie okoliczności rzeczowe i morale, którym towarzyszyła fair play lub były przesłanką do zajęcia takiej postawy. Fair play jest, więc sposobem bycia. Jest to poszanowanie dla samego siebie, które wyraża się przez:
  - lojalność, poczucie sprawiedliwości i wspaniałomyślności;
  - szacunek i uznanie dla przeciwnika, niezależnie od tego, czy został zwycięzcą, czy pokonanym;
  - brak zamiaru demonstracyjnego chwalenia się swoim gestem fair play;
  - postawę pełną godności i zdecydowania, jeżeli przeciwnik lub publiczność wykraczają przeciwko fair play;
  - skromność w wypadku zwycięstwa i spokój w momencie porażki;
  - pełną świadomość, że przeciwnik jest przede wszystkim partnerem w grze, z którym łączy go koleżeństwo sportowe.

Fair play jest postawą moralną, która nie tylko uszlachetnia sport, lecz warunkuje również jego dalsze istnienie w obliczu grożących mu niebezpieczeństw. Fair play to istota sportu. A jak się stosuje zasady fair play w codziennym życiu? Nasuwa się tu smutna refleksja. Wobec fair play „skarbu współczesnego świata” uprawia się w rzeczywistości dziwną grę.

Z jednej strony mówi się o jego potrzebie wcielenia w życie, z drugiej przechodzi obok z lekceważeniem. Jakby dla kamuflażu. Stosuje się podział na idealistów i realistów. Idealiści to ci łzawi, a jednocześnie sentymentalni ludzie, którym śnią się legendy pięknych, dżentelmeńskich gestów.

Realiści, idący z duchem czasu, owszem gotowi do pokłonu, lecz twardo przypominający, że „rycerskie boje” - w odniesieniu do wymogów współczesnego sportu - przypominają utopijne marzenia. Powstaje pytanie, czy fair play jest potrzebny, ba czy nie przeszkadza współczesnemu sportowi? Jeżeli, bowiem bliżej przyjrzymy się sportowi, możemy zauważyć takie zjawiska, jak: zwycięstwo nade wszystko, pogoń za rekordem, medalomania, doping, pieniądze. Sukcesy widowiska sportowego, znaczenie, jakie ma dzisiaj sport w naszych obyczajach, są niestety zbyt często wykorzystywane dla obcych celów sprzecznych z ideą sportu i stanowiących również czynniki korupcji, polityki. Sport niejedno ma imię, fair play jest jeden. Mieć szacunek dla przeciwnika i tym samym dla samego siebie. Ten wymóg Fair Play jest może jedynym kluczem nie tylko dla kultury i cywilizacji, lecz także godności ludzkiej.

W odróżnieniu od kultu i cywilizacji, które następują po sobie i przemijają - godność ludzka nie jest grą. Jest afirmacją tego, iż na Ziemi nie ma nic wyższego od człowieka i że szacunek dla niego jest naszym obowiązkiem. Jest to cel, który postawiła dla Sportu i w sporcie zasada Fair Play.

Reguł Fair Play powinni przestrzegać zawodnicy, działacze sportowi, sponsorzy oraz kibice. Juan Antonio Samaranch stwierdził, że:

„Coraz częściej mówi się o narastaniu brutalności we wszystkich zmaganiach sportowych - twierdzą jednak, że potęguje ją bardziej publiczność niż zawodnicy. Mimo to fair play pozostaje fundamentalną regułą w sportowej rywalizacji. Bylibyśmy wszakże szczęśliwi, gdyby zasada czystej gry była naczelną, również i w innych dziedzinach życia”.

To, co najcenniejsze w sporcie, czyli: wszechstronność dyscyplin sportowych, szlachetność postaw zawodników oraz piękno zmagania i współzawodnictwa opartych na zasadach Fair Play, to cele, które powinny przyświecać wszystkim, na każdych zawodach, mistrzostwach i olimpiadach.

Nic tak nie działa na wyobraźnię człowieka, jak zachowanie fair play „wielkich” i znanych sportowców.

Na Igrzyskach w Melbourne w finale rzutu oszczepem prowadził Janusz Sidło. Nie wiodło się natomiast E. Danielsenowi. Posługiwano się w konkursie dwoma rodzajami oszczepów - dawnymi oraz nowymi, o bardziej aerodynamicznym kształcie tzw. „Heldami”. Sidło rzucał swoim „Heldem”. W przedostatniej kolejce podał swój oszczep zmartwionemu zajmowaniem dalekiego miejsca Danielsenowi. W chwili, gdy Danielsen rzucił zerwał się wiatr i opływowy oszczep poszybował na zawrotną wówczas odległość 85,71! Był to jedyny, znakomity rzut Norwega.

Podanym ręką Sidły oszczepem, Danielsen nie tylko zdobył złoty medal, ale również ustanowił nowy rekord świata. A poprzedni należał do Janusza Sidły.

W 1960 r. podczas Igrzysk Olimpijskich w Rzymie, w finale konkursu skoku w dal kobiet, prowadziła zdecydowanie złota medalistka z Melbourne, Elżbieta Krzesińska. I właśnie ona zwróciła uwagę jednej ze swoich największych rywalek W. Kriepkinie, że przesunięto oznakowanie jej rozbiegu. Kriepkina w finale, albo odbija się sprzed deski, albo „paliła” skoki. Szło jej koszmarnie! I wówczas pod wpływem uwagi Krzesińskiej skorygowała rozbieg. Kriepkina uzyskała najlepszy wynik i zdobyła złoty medal. Krzesińskiej pozostał srebrny.

Gdy w kilka lat po tym zdarzeniu zapytaliśmy E. Krzesińską, czy nie żałuje straconej w ten sposób szansy na powtórne zwycięstwo olimpijskie, usłyszeliśmy w odpowiedzi:

„Zwycięstwo uzyskane w nierównej walce lub jakimś chytrym sposobem, nie tylko traci swą wartość, ale pozostawia również niesmak, nie ma najmniejszego sensu!”

Polka zwróciła uwagę swojej rywalce na błąd, zdając sobie sprawę z konsekwencji tego czynu. Nie zawahała się ani chwili.

Ładnie zachował się również Włodzimierz Lubański, który w trakcie meczu piłkarskiego Polska - Dania zrezygnował ze zdobycia bramki, aby nie doprowadzić do kontuzji duńskiego bramkarza.

A oto wypowiedź wicemistrza olimpijskiego w boksie Zbigniewa Pietrzykowskiego:

„Najbardziej pamiętnym w moim życiu był krajowy ring, jedna scena z ligowego pojedynku...Boksowałem ze słabszym ode mnie pięściarzem, uzyskałem sporą przewagę. Publiczność oczekiwała na nokaut. Zdecydowałem, że będę oszczędzał tego niedoświadczonego młodego pięściarza. Przecież słabszych się nie krzywdzi. Wiedziałem, że będą gwizdy, ale czyż dla chwilowego poklasku miałbym zrezygnować ze swoich zasad? Fair Play jest największą wartością, jaką wyniosłem ze sportu. Jakże trudno tę zasadę stosować w życiu. Z jednej strony podnieta publiczności, z drugiej świadomość, że przeciwnik nie głaszcze, lecz potrafi silnie uderzyć. Ale uśmierzenie brutalnych podniet daje człowiekowi ogromną satysfakcję...”

A teraz najświeższy przykład.

W trakcie trwania konkursu skoków narciarskich o Puchar Świata w Zakopanem ludzie gwizdali na niemieckiego skoczka Svena Hannawalda, obrzucali go śnieżkami, zachowywali się w stosunku do niego wrogo.

Po zawodach Adam Małysz przeprosił Niemca i zwrócił się do kibiców z apelem o godne zachowanie w trakcie zawodów. Powiedział, że zarówno on, jak i wszyscy skoczkowie przyjmowani są przez kibiców na całym świecie bardzo serdecznie i z wielką sympatią.

Dlatego prosi, aby kibice w Polsce porzucili szowinizm i pokazali, że doceniając wszystkich zawodników potrafią wytworzyć niezapomnianą atmosferę serdeczności i przyjaźni, dobrze się przy tym bawiąc.

Jak zadziały te słowa Adama Małysza przekonaliśmy się po roku. W trakcie konkursu skoków o Puchar Świata w Zakopanem, ludzie starali się wynagrodzić przykrości, z jakimi spotkał się przed rokiem Hannawalda, skandując głośno jego imię, oklaskując i dopingując go. Hannawald zwyciężył bijąc rekord skoczni. Idąc na podium głęboko się pokłonił kibicom. Na konferencji prasowej był zachwycony atmosferą, jaką stworzyli kibice „na skoczni”. Powiedział, że dla niego jest wielką przyjemnością skakać przed taką i dla takiej publiczności, komplementując wszystkich i wszystko.

Tak, więc nasz „Wielki Mistrz” skoków Adam Małysz dokonał tego, co wydawało się nierealne. Wpłynął na rzesze sympatyków skoków narciarskich tak dalece, że ich zachowanie i radość na Wielkiej Krokwi stało się wzorem dla innych.

W kontekście pojawiających się zagrożeń we współczesnym sporcie, szczególnego znaczenia nabierają te jego wartości, które zyskują powszechną akceptację.

W odniesieniu do sportu dzieci i młodzieży, taką wartością jest z pewnością idea fair play, która tylko wówczas może spełnić istotne funkcje wychowawcze, kiedy młodzież będzie rozumiała sens tej idei i kojarzyła z nią zasady czystej gry w sportowej walce. Fair play jest bowiem ideą edukacyjną, której wartość polega na oferowaniu dzieciom i młodzieży wysokiej kultury etycznej. Odpowiedzialność za to edukacyjne wyzwanie spoczywa głównie na zawodnikach, ale także na trenerach, rodzicach, wychowawcach, zespołach medycznych i sponsorach.

Wszystkie te osoby i instytucje tworzą w sumie określone środowisko wychowawcze, od klimatu którego w dużym stopniu zależy wierność podstawowym zasadom fair play, do których zaliczamy: zdrowie, odpowiedzialność, równość szans oraz przestrzeganie reguł i przepisów.

Niestety - pisze Józef Lipiec - jesteśmy obecnie świadkami praktycznego odpływu idei fair play. Co więcej powolnego wysychania jej teoretycznych i aksjologicznych źródeł. Widoczny jest triumf taktycznej zapobiegliwości chytrego rozumu. Tak myśli wielu trenerów i organizatorów sportu. Sponsorzy traktują grę i wynik, jak towar poddany prawu popytu i podaży. Sami sportowcy również wzruszają ramionami. Fair play? A jakie to przynosi korzyści w gonitwie za sławą i pieniędzmi?

J. Lipiec sądzi, iż jest to tendencja przemijająca. Dotyczy to zarówno sportu, jak i praktycznej filozofii życia. Odrzucenie fair play musiałoby unicestwić sam sport, a wraz z nim zlikwidować wszystkich jej przeciwników i szyderców. Po okresie względnego upadku, można oczekiwać powrotu romantycznego ducha i odrodzenia bezinteresownej szlachetności.

Należy natomiast przechować skrupulatnie moralny depozyt czystego, romantycznego olimpijskiego ideału. Przypominać o nim, analizować, walczyć słowem i przykładem.

Zjawisko zanikania idei fair play dostrzegane jest na całym świecie. Powszechną uwagę zwraca przenikanie negatywnie ocenionych, nie humanistycznych obyczajów (doping, przemoc, szowinizm) do sportu młodzieżowego, a nawet rekreacji ruchowej. Wobec dostrzeganych powszechnie zjawisk dehumanizacji sportu Międzynarodowy Komitet Fair Play wydał w 1992 r. Deklarację Fair Play pt. „Fair play dla wszystkich”. Zwraca się w niej uwagę, że idea fair play powinna być obecna we wszystkich formach czynnego wypoczynku i w każdej kategorii wiekowej, ze względu na jej uniwersalne wartości wychowawcze. MKFP apeluje o współpracę w krzewieniu idei fair play do rządów poszczególnych państw, do władz instytucji wychowawczych, klubów i organizacji sportowych na szczeblu międzynarodowym i krajowym, do trenerów, sędziów sportowych, działaczy, dziennikarzy, służby medycznej, także do publiczności, do widzów.

Wychodząc z postanowień Karty Fair Play, Zofia Żukowska powiada, iż postawy fair play mogą dotyczyć zarówno zachowań w życiu w ogóle, w różnych interakcjach z innymi ludźmi, jak i zachowań w sporcie. Te ostatnie służą nie tylko satysfakcji i poczuciu godności człowieka, ale także dla dobra i obrazu samego sportu.

Wobec wielu zagrożeń współczesnego sportu, a jednocześnie przemożnej siły jego oddziaływania na młodzież, fair play winno stać się naczelną dewizą wszystkich imprez sportowych. Fair play, bowiem brzmi jak przesłanie, od którego w dużym stopniu zależy rozwój sportu i olimpizmu oraz wykorzystanie wartości, których jest nośnikiem. Wziąwszy to pod uwagę w wielu krajach pojawiające się inicjatywy promujące wartości fair play w sporcie, w edukacji i w życiu całych społeczeństw.

Inicjatorem i realizatorem wielu poczynań promujących w naszym kraju ideę fair play w sporcie i edukacji jest Klub Fair Play Polskiego Komitetu Olimpijskiego. Patronuje on seminariom naukowym związanym z problematyką fair play i konkursom dla dzieci i młodzieży, których celem jest promocja wartości fair play w środowisku szkolnym.

Badania wykazały, że znaczący potencjał wartości wychowawczych, których nośnikiem jest idea fair play nie jest należycie wykorzystany w środowiskach społecznego przekazu. Ponadto istnieje pilna potrzeba wyczulenia szkoły na eksponowanie sposobu bycia uczniów wg zasad fair play i wykorzystania w tym celu działalności sportowej, jako ważnego ogniwa oddziaływań wychowawczych.

Chcąc się przekonać, jaki jest stan wiedzy o samym pojęciu fair play wśród uczniów. Tadeusz Maszczak przeprowadził badania w wybranych szkołach podstawowych.

Pojęcie fair play badani uczniowie - zwłaszcza chłopcy - kojarzą głównie ze sportem, z czystą i uczciwą grą. Dziewczeta dostrzegają fair play również w otaczającej nas rzeczywistości. Fair play odbierają jako „szlachetność, uczciwość, piękno, pomoc słabszym”. Są zdania, iż fair play powinno odnosić się nie tylko do ludzi sportu, ale do każdego człowieka. Często pojęcie to kojarzone jest również z relacjami rodzinnymi i koleżeńskimi.

W sumie można więc powiedzieć, iż badana młodzież w większości właściwie rozumie pojęcie fair play i odnosi się do niego z szacunkiem. Za najbardziej cenione wartości fair play w sporcie badani uczniowie uznali: minimalizację cierpień zawodnika oraz unikanie kontuzji własnej i troska o to, aby nie powodować kontuzji u innych osób. Bardzo wysoko ocenione zostały też: przestrzeganie zasad i regulaminów sportowych, akceptację roli i pozycji sędziego w sporcie, poświęcenie zwycięstwa i wysiłku dla ratowania zdrowia i życia, niestosowanie środków dopingowych, zachowanie równych szans w walce oraz niewykorzystanie przewagi losowej. Znacznie niżej plasują się uzyskane wyniki badań w odniesieniu do innych wartości fair play, a mianowicie: uprawiania sportu bardziej dla przyjemności niż dla wyniku, działania zgodne z sumieniem, przyznania się do własnego błędu nie dostrzeżonego przez sędziów ze świadomością przekreślenia szans na zwycięstwo oraz szacunku dla przeciwnika.

Wśród badanych uczniów szkoły podstawowej wiodącą rolę w przekazywaniu wiedzy o życiu i kulturze oraz wartościach fair play odgrywa szkoła (54,5%), a w dalszej kolejności środowisko rodzinne (22,7%) i środki społecznego przekazu (20,5%).

Większość badanych uczniów uważa, że idea fair play powinna być bardziej niż dotąd propagowana. Najbardziej oczekiwane przez uczniów jest jej upowszechnianie przez sportowców i instytucje związane ze sportem oraz szkołę. Większość badanych uczniów (40%) wiąże zasadę fair play ze sportem, 16% widzi możliwość jej zastosowania w szkole, pozostali dostrzegają powiązanie tych etycznych zasad z innymi dziedzinami życia, takimi jak: praca, polityka, biznes, życie rodzinne i szeroko pojęte kontakty międzyludzkie.

Większość badanych wiąże fair play wyłącznie ze sportem, część młodzieży potwierdza promieniowanie idei fair play także na inne dziedziny życia społecznego. Badania potwierdzają, iż wśród dzieci i młodzieży przejawia się w sumie dosyć silna dążność do zachowań zgodnych z zasadą fair play. Znajomość tego może stać się płaszczyzną wyjściową do skonstruowania programu edukacyjnego opartego na przekonaniu, iż proces wychowania sportowego z poszanowaniem zasad fair play, jest ważnym obszarem edukacji dzieci i młodzieży. Podstawowym założeniem takiego programu byłoby współdziałanie uczniów, nauczycieli, trenerów i rodziców w rozwiązywaniu zadań, których nośnikiem jest powszechna akceptacja wartości wynikających z idei fair play.

Organizatorzy sportu powinni uświadomić sobie, że sport dzieci i młodzieży to płaszczyzna urzeczywistniania potrzeb i aspiracji bardzo młodych ludzi. Istotne jest, aby sport młodzieżowy zapewniał realizację tych potrzeb, a nie podporządkowywał dzieci i młodzież potrzebom sportu.

Efektom edukacji sportowej może być, bowiem nie tylko sukces, ale też kreacja wartości ludzkich. Mistrzostwo czyni je widocznymi dla wszystkich, a wartości fair play nadają sukcesowi sportowemu wymiar pozasportowy, uniwersalny.

Ostatnia fala zainteresowania działalnością zdrowotną jest wielkim impulsem do zainteresowania się zasadą fair play, przestrzeganie której stanowi czynnik w dużej mierze odpowiedzialny za zdrowie uczestników, zarówno rywalizacji sportowej, jak i działalności pozasportowej. Często jednak w sporcie, podobnie jak w życiu, zasada ta zajmuje pozycję marginalną - co w istocie rzeczy prowadzi do funkcjonowania człowieka przeciwko sobie, przeciw własnemu zdrowiu i zdrowiu innych ludzi.

Zdrowie ujmowane w kategoriach wartości fair play to; uczciwe, właściwe postępowanie w stosunku do ciała i ducha, zgodne z ogólnymi prawami; to odpowiedzialność za swoje ciało i innych ludzi; to nie przekraczanie niedozwolonych granic - zarówno w sporcie, jak i życiu codziennym.

Należy utrzymywać przekonanie, że fair play przydaje walce sportowej blasku i wprowadza w świat wartości humanistycznych, sport postrzegany w kategoriach czystej gry, to pole do walki szlachetnej i bezinteresownej - równego z równym.

Takie sportowe współzawodnictwo staje się walką z własnymi słabościami i wadami, słowem walką z samym sobą. Wierność wobec fair play - pisze Krzysztof Zuchora - nie obowiązuje wyłącznie na boisku, lecz przenosi się w sposób naturalny na życie zawodowe i społeczne, a wówczas można oczekiwać, że współzawodnictwo nie będzie synonimem wrogiego starcia. Tolerancja stanie się sposobem bycia, egoizm zaś ustąpi miejsca solidarności. Warto przy tym pamiętać, iż dzięki fair play prawa zwycięzcy i zwyciężonego są takie same. Ten wymóg fair play jest może jednym z kluczy zarówno dla kultury i cywilizacji, jak też dla godności ludzkiej.

Fair play, zatem stanowi istotną wartość dla uratowania humanistycznych wartości sportu, dla których równocześnie szansą jest wychowanie. Ratując humanistyczne wartości sportu humanizujemy i uatrakcyjniamy proces edukacji współczesnej młodzieży. W poglądach tych odnajdujemy pewne odniesienie do pedagogiki olimpizmu, która zdaniem Stefana Wołoszyna, ma nieść radość z wysiłku i przewycięzania siebie, zgodę w szlachetnym sportowym współzawodnictwie, ma służyć ludzkości coraz bardziej zaangażowanej w swoją egzystencję, odważnie podejmującej trud istnienia.

Czy rzeczywiście współczesny sport spełnia takie nadzieje w odniesieniu do zasady fair play, czy też może okazał się jeszcze jedną wielką humanistyczną utopią?

Odpowiedź na fundamentalne pytanie będzie nam zapewne dana w jakiejś nieokreślonej jeszcze dzisiaj przestrzeni czasowej. Póki co - tak jak Coubertin - chcemy wierzyć, że dążenie do zachowania zgodnego z zasadami fair play leży w naturze każdego człowieka, a ujawnia się najpełniej i najbardziej rozwija w procesie wychowania sportowego, tutaj nabiera mocy, aby potem zaznaczyć swój wpływ także w innych dziedzinach życia.

BIBLIOGRAFIA:

1. Badasińska A., „Zdrowie w systemie wartości fair play”, art. Lider nr 4/2000.
2. Dąbrowska A., „Fair play w sporcie dzieci i młodzieży”, Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne nr 1/1994.
3. Dąbrowska A., „Społeczno-wychowawcze wartości idei fair play w rekreacji i turystyce”, PTNKF, 1996.
4. Grześczak M., „Stadion ze słów” (antologia), KAW, Warszawa 1985.
5. Kosiewicz (AWF Warszawa), „Narodziny myśli Coubertinowskiej”.
6. Lipiec J., „Filozofia czystej gry”, Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne nr 1/1997.
7. Lipoński W., „Humanistyczna Encyklopedia Sportu”, SiT, Warszawa 1987.
8. Lis J., „Romantyczne olimpiady”, wyd. Alfa, Warszawa 1984.
9. Maszczak T., „Fair play w edukacji”, Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne nr 1/1997.
10. Mulak J., „Narodziny Wunderteamu”, KAW, Warszawa 1984.
11. Nowacka M., „Etyczne problemy sportu, fair play w sporcie”, art. Lider nr 1/1999.
12. Piewcewicz J., (1996), „Fair play - wszyscy mamy własną odpowiedzialność”, [w:] Z. Żukowska (red.) Fair play - Sport - Edukacja, Warszawa.
13. Olszański T., Lis J., „Czysta gra”, wyd. SiT, Warszawa 1984.
14. Stański G., „Olimpijskie kuranty”, wyd. SiT, Warszawa 1982.
15. Tomaszewski B., „Romantyczne mecze”, wyd. SiT, Warszawa 1985.
16. Wilk H., „Olimpijczycy i kowboje”, KAW, Warszawa 1985.
17. Wołoszyn S. (1996), „Ratujemy humanistyczne wartości sportu”, Biblioteka PTNKF, Warszawa.
18. Wołoszyn H., „Olimpizm - edukacją globalną”, PTNKF, 1996.
19. Ziemilski A., „Sport i codzienność”, SiT, Warszawa 1989.
20. Zuchora K. (1996), „Edukacja olimpijska w szkole. Sprawa honoru”, PTNKF, Warszawa.
21. Żukowska Z. (1997), „Fair play w sporcie i polskim systemie edukacyjnym”, Wychowanie Fizyczne i Zdrowie 2.
22. Żukowska Z. (1994), „Fair play wartością uniwersalną dla sportu i wychowania”, Wychowanie Fizyczne i Zdrowie 2.
23. Żukowski R. (1996), „Młodzież wobec wartości fair play w sporcie”, Wychowanie Fizyczne i Zdrowie 4.